

BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİ
İLƏHIYYAT FAKÜLTƏSİNİN

**ELMİ
MƏCMUƏSİ**

№ 16 • DEKABR (ARALIK) 2011

**BAKİ DÖVLƏT UNIVERSİTETİ
İLƏHİYYAT FAKÜLTƏSİNİN ELMİ MƏCMUƏSİ**

REDAKTOR / EDİTÖR
akademik Vasim Məmmədaliyev

REDAKTOR MÜAVİNİ
Yrd. Doç. Dr. Ali Bulut
Mübariz CAMALOV

REDAKSİYA HEYƏTİ (HAKEM KURULU)

Akademik Vasim Məmmədaliyev (Bakı Dövlət Universiteti) • Prof. Dr. Celal Erbay (Marmara Üniv. İlahiyat Fak.)
• Prof. Dr. Bedrettin Çetiner (Marmara Üniv. İlahiyat Fak.) • Prof. Dr. Saffet Köse (Selçuk Universiteti İlahiyat Fakültesi) • Prof. Dr. Süleyman Toprak (Selçuk Universiteti İlahiyat Fakültesi) • Prof. Dr. Zekeriya Güler (İstanbul Universiteti İlahiyat Fakültesi) • Prof. Dr. Abdullah Kahraman (Cumhuriyet universiteti İlahiyat Fakültesi)
• Prof. Dr. Mustafa Altundağ (Marmara Universiteti İlahiyat Fakültesi) • Yrd. Doç. Dr. Ömer Aslan (Cumhuriyet Universiteti İlahiyat Fakültesi) • Doç. Dr. Muammer Erbaş (9 Eylül Universiteti İlahiyat fakültesi) • Yrd. Doç. Dr. Akif Köten (Uludağ Universiteti İlahiyat Fakültesi) • Yrd. Doç. Dr. Ali Bulut • Dos. Salman Süleymanov (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) • Dos. Çinnaz Mirzəzadə (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) • i.f.d. Namiq Abuzərov (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) • i.f.d. Qoşqar Səlimli (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) • i.f.d. Adilə Tahirova (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) • i.f.d. Mübariz Camalov (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) • i.f.d. Elşad Mahmudov • i.f.d. Mehriban Qasımova (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) • i.f.d. Aqil Şirinov (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) • i.f.d. Elnurə Əzizova (Xəzər Universiteti) • i.f.d. Ülker Abuzərova (Xəzər Universiteti).

MƏCMUƏ İLƏ ƏLAQƏ (HABERLEŞME)

Əhməd Cəmil 41 A/Yasamal/Baku
bduilahiyat@yahoo.com
Tel: 510 65 45, Faks: 510 39 62

ISSN 2225-5567

Tiraj: 1000

Məcmuəmiz hakəmlə bir məcmuədir.
AAK tərəfindən təsdiq olunmuşdur. İldə iki dəfə nəşr olunur.
Nəşr olunan məqalələrin elmi məsuliyyəti müəlliflərə aiddir.

№ 16 • DEKABR (ARALIK) 2011 BAKI

ƏRƏB ƏDƏBİ DİLİNDƏ
Akademik V.M.MƏMM

CÂSİYE SÜRESİNDE 'Â'
Ali BULUT.....

İSLAMIN İLK DÖVRLƏRİ
MEYDANA ÇIXMASI
i.f.d. Qoşqar SƏLİMLİ.

KLASSİK ƏRƏB DİLİNDƏ
Vüqar QARADAĞLI....

MAHMUD KAŞĞARININ
LEKSİKASININ AZƏRB
Yaqut QULİYEVA

ƏHMƏD AĞAOĞLU VƏ
Əli FƏRHADOV

İSLAM FƏLSƏFƏSİNİN
ONUN FƏLSƏFİ TƏHLİLİ
Almaz AŞİROV

MÜASİR AZƏRBAYCAN
VƏ İSLAM DİNİ
Əyyub KƏRİMOV

ENDONEZYA'DA TÜRKLƏRİN
"SUBAK, BATUKAU, ULU"
Gökçe Yükselen ABDUL

ƏRƏB DİLİNDƏ MÖVCUD
Günel ƏHMƏDOVA

«NƏHCİL-BƏLAĞƏ»NİN
İSTİNADƏN ƏMƏLİ ƏX
Məhəmməd KƏFFƏŞAİ

FETİ
[MƏCMUƏSİ

İÇİNDƏKİLƏR

ƏRƏB ƏDƏBİ DİLİNDƏ DÜZƏLTMƏ İSİMLƏR VƏ FELLƏR

Akademik V.M.MƏMMƏDƏLİYEV..... 5

CÂSİYE SÛRESİNDE ‘ÂYÂTULLÂH’: TEVHİDE ÇAĞRI VE DELİLLER

Ali BULUT..... 11

**İSLAMIN İLK DÖVRLƏRİNDƏ CƏRH VƏ TƏDİL İSTİLƏHLƏRİNİN
MEYDANA ÇIXMASI**

i.f.d. Qoşqar SƏLİMLİ..... 27

KLASSİK ƏRƏB DİLİNDƏ EMFATİK SAMİT SƏSLƏR

Vüqar QARADAĞLI..... 35

**MAHMUD KAŞĞARININ “DUVANÜ LÜĞAT-İT-TÜRK” ƏSƏRİNDƏKİ OĞUZ
LEKSİKASININ AZƏRBAYCAN DİLİ TARİXİNDƏ YERİ**

Yaqut QULİYEVA..... 53

ƏHMƏD AĞAOĞLU VƏ DİNİ MAARİFÇİLİK (VƏTƏN TARİXİ: 07.00.02)

Əli FƏRHADOV..... 63

**İSLAM FƏLSƏFƏSİNDƏ QEYRİ-ZORAKILIQ PROBLEMİ VƏ
ONUN FƏLSƏFİ TƏHLİLİ**

Almaz AŞİROV..... 81

**MÜASİR AZƏRBAYCAN CƏMİYYƏTİNİN DEMOKRATİKLƏŞMƏSİ PROSESİ
VƏ İSLAM DİNİ**

Əyyub KƏRİMOV..... 91

ENDONEZYA'DA TÜRKÇE KÖKENLİ ÜÇ KELİME:

“*SUBAK, BATU KAU, ULUN DONAU*”

Gökçe Yükselen ABDURRAZAK PELER..... 99

ƏRƏB DİLİNDƏ MÖVCUD OLAN STANDART SƏNƏDLƏRİN TƏHLİLİ

Günel ƏHMƏDOVA..... 105

**«NƏHCÜL-BƏLAĞƏ»NİN «İLAHİ TƏQVA» BÖLMƏSİNƏ
İSTİNADƏN ƏMƏLİ ƏXLAQIN ARAŞDIRILMASI**

Məhəmməd KƏFFAŞAN..... 115

QURULU)

il Erbay (Marmara Üniv. İlahiyat Fak.)
ffet Köse (Selçuk Üniversitesi İlahiyat
si) • Prof. Dr. Zekeriya Güler (İstanbul
uriyet universitesi İlahiyat Fakültesi)
rd. Doç. Dr. Ömer Aslan (Cumhuriyet
esi İlahiyat fakültesi) • Yrd. Doç. Dr.
lut • Dos. Salman Süleymanov (Bakı
vlət Universiteti İlahiyat Fakültesi) •
i.f.d. Qoşqar Səlimli (Bakı Dövlət
iversiteti İlahiyat Fakültesi) • i.f.d.
Elşad Mahmudov • i.f.d. Mehriban
ov (Bakı Dövlət Universiteti İlahiyat
a (Xəzər Universiteti).

EŞMƏ)

cu

dir.
əfə nəşr olunur.
iəlliflərə aiddir.

BAKI

II. VATİKAN KONSİLİ VE DİNLER ARASI DİYALOG ÜZERİNE <i>Şir Muhammet Dualı</i>	129
İSLAM CƏMIYYƏTİNDƏ DİNİ KULTUN TRANFORMASIYASI <i>Mustafa TUNCER</i>	149
ŞEYX MAHMUD ŞƏBÜSTƏRİNİN “GÜLŞƏNİ RAZ” ƏSƏRİNDƏ MİSTİK SİRLƏRİN DİNİ- FƏLSƏFİ ŞƏRHİ <i>Qadir HÜSEYNZADƏ</i>	177
XIII.-XV. YÜZYILLARIN ENDÜLÜS MUTFAĞI <i>Qiyas ŞÜKÜROV</i>	191
MƏMMƏD SƏİD ORDUBADİNİN SÜRGÜN İLLƏRİ (1915-1919) <i>Ramin SADIQOV</i>	201
XIX ƏSRİN I YARISINDA ÇAR RUSİYASININ MÜSTƏMLƏKƏÇİLİK SİYASƏTİNDƏ DİN AMİLİ <i>Sakit Yəhya oğlu HÜSEYNOV</i>	207
FƏLSƏFƏ VƏ ƏDƏBİYYATDA OBRAZ FENOMENİ <i>Sədaqət Məmmədhüseyn qızı ƏLİYEVƏ</i>	213
PLÜRƏLİZM VƏ ONUN NÖVLƏRİ <i>Hüseynrza TAHİRİ</i>	227
YENİYETMƏ UŞAQLARIN İCTİMAİ İNKİŞAFINA KOMPÜTER OYUNLARININ TƏSİRİ <i>Təhmurəs Ağacani Həşcin</i>	235
İSLAMAQƏDƏRKİ NƏSR NÜMUNƏLƏRİNDƏ DİDAKTİK MOTİVLƏR <i>Valeh VƏLİYEV</i>	247
“KİTABUL İDRAK Fİ LİSANİL ƏTRAK” <i>Tərlan Paşa oğlu MƏLİKOV</i>	253
HƏZRƏT ƏLİ(R.A) BÖYÜK QƏLƏM USTADI KİMİ <i>Səadət Abdulla qızı İBRAHİMOVA</i>	261

ƏRƏB ƏDƏBİ DİLİ

açar sözlər: iştiqaq, ib
key words: word-form
ключевые слова: слс

Ərəb ədəbi dili sözdüz
dilçiliyində sözdüzəltmə üs
miş, isimlərdən və fellərdən
tiqaqın səğir, əşğər, kəbir, ə
orta çağ və müasir ərəb dilç
miş, öz mülahizə və müdde
lar. (1; 2; 3; 4; 5).

Ərəb ədəbi dilində ism
lərdən) düzəlmiş isimlər nə
düzəlmiş felləri əhatə edir.

Ərəb dilçiliyində feldər
məsdər, ismul-məsdər (وضو
dərul-mimi, zaman və məkar
məful (feli sifətin məchul nə
forması, mübaliğə bildirən si

Birinci babdan müəyye
lərin miqdarı barəsində ərəb
lərin sayını 32 göstərdiyi l
olan məsdərlərin sayının 25

İsimdən düzəlmiş isiml

1) fərəs “at”, ləbən “si
sında düzəlmiş fəris “at s
“zireh sahibi” kimi sahiblik

ENDONEZYA'DA TÜRKÇE KÖKENLİ ÜÇ KELİME:
"SUBAK, BATU KAU, ULUN DONAU"

Gökçe Yükselen ABDURRAZAK PELER*

ÖZET

Türkler tarihin bilinen ilk devirlerinden itibaren göçler ve fütihat yoluyla fiziki imkânların elverdiği her yere yayılmışlardır. Bu yayılma sadece karasal coğrafya ile sınırlı kalmamış, denizaşırı ülkelere de ulaşılmıştır. Göçler ve fütihat sayesinde Türkler ile birlikte Türk Dili de değişik coğrafyalara yayılmıştır. Tarihi seyir içerisinde Türk Dili birçok yerde varlığını devam ettire gelirken kimi yerde konuşma veya yazı dili olarak varlığını sürdürmemiştir. Ancak varlığını sürdüremediği birçok coğrafyada bugün Türkçenin izlerine rastlamak mümkündür. Bu çalışmada günümüzde Endonezya'nın Bali Adası'nda kullanılan sulama sistemi ile alakalı üç sözcük olan *subak*, *batu* ve *ulun* kelimelerinin muhtemel Türkçe kökenleri üzerinde durulmuş, tarihi gelişmeler dikkate alınarak bu kelimelerin Türkçenin hangi devrine ait olabilecekleri üzerinde fikir yürütülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, Endonezya, Moğollar, Osmanlılar, Sulama Kanalı

Giriş

John Reader (1988: 70-72) yeryüzündeki sosyo-ekonomik toplulukları incelediği eserinin pirinç yetiştiricilerine ayrılan bölümünde Endonezya'nın Bali Adası'nda sulama ile ilgili üç tane Türkçeyi andıran terim kaydetmektedir. Reader, Bali'de sulama işlerinin düzenlenmesinden sorumlu kuruma *subak*, adanın batısını sulamak için yararlanılan kanala *Batu Kau* ve adanın geriye kalanını sulamak için kullanılan kanala *Ulu Donau* denildiğini kaydetmektedir. Eğer sulama ile ilgili bu her üç terimin de Türkçeyi andırması büyük bir rastlantı sonucu değilse *subak* kelimesinin "su beyi" yani "sudan sorumlu beğ" şeklini veya "su bağı" şeklini, *Batu Kau*

* GİRNE AMERİKAN ÜNİVERSİTESİ, TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ, ÖĞRETİM GÖREVLİSİ.
gokceabdurrazak@gau.edu.tr

ismindeki ilk kısmın yön adı olan “batı” kelimesini ve *Ulun Donau* adındaki ilk kısmın da büyük manasındaki “ulu” kelimesini akla getirdiği ortadadır. Birkelbach (1973: 153) *subak* kelimesinin “birleşen sular” manasına geldiğini ileri sürmektedir. Bu durumda da su bağlantısı manasına gelebileceği düşünülebilir. Geertz (1972: 27), bir *subak*ın bir sulama kanalı ile sulanan tarlaların tümünü içerdiğini söylemekte ve bu kavramın sulu tarımla uğraşan ve çoğu zaman kendileri de sularla çevrilmiş olan köyleri de içerdiğini söylemektedir. Her üç araştırmacının birleştiği nokta ise *subak*ların birer toplumsal kuruluş veya cemiyet olduğu konusudur. Gerçekten de Clauson (1972: 310) Eski Türkçe *bağ* kelimesinin anlamları arasında “*aralarında kan bağı bulunmayan ve anlaşma sonucu bir araya gelmiş sosyal grupların oluşturdukları birlik*” manasının bulunduğunu kaydetmektedir ki bu manasıyla bir bölgede tarlaları sulamak için oluşturulan federasyon manasına gelen *subak*ı tam manasıyla karşılamaktadır. İlk bakışta bu dilsel bağ uzak bir ihtimal gibi görülse de Bali’deki sulama sisteminin herhangi bir Türk unsur tarafından kurulmuş olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulduğu takdirde bu ihtimal kuvvet kazanacaktır.

Nitekim Bali’de tarımla ilgili bütün işlemler dini ayinlerle iç içe iken *subak* teşkilatının seküler bir kurum olması (Reader 1988: 70), köklerinin dışarıda olması ihtimalini güçlendirmektedir. İlâveten *ulun* ve *subak* kelimeleri Malayca sözlükte bulunmamaktadır. *Batu* kelimesi ise Malayca sözlükte “taş” manasına gelmektedir (Rasidin 1996: 15) ki bu anlamın buradaki manayı karşılamadığı ortadadır. Bu noktada akla ilk gelen soru hangi Türklerin hangi tarihte Endonezya’ya gelmiş olduğu sorusudur. Ayrıca sistemin başında bulunup sulamadan sorumlu kuruma adını veren makamın unvanının Türkçe olduğuna bakılacak olursa gelen Türk topluluğunun kurulan sulama sisteminin başına geçebilecek veya en azından sisteme Türkçe isim verebilecek itibara sahip olması yani yönetici sınıf olması gerekmektedir. Zira sulama sistemini dışarıdan gelen bu itibara sahip olmayan herhangi bir göçmen topluluğun kurması durumunda bu sistemin başına yerel bir yöneticinin geçip yerel bir unvan alması ve sisteme de yerel bir isim verilmesi beklenebilirdi.

1. Tarihi Çerçeve

Tarihi Türk kültür sahası içerisinde yer alan coğrafyada bulunan sulama kanallarına ait kalıntılar, Eski Türklerin tarım kültüründe sulama kanallarının büyük bir yer tuttuğunu göstermektedir. Mesela Hun devrinde Çulışman Nehri’nden açılan kanallarla Kudırge önünde bulunan ovanın sulandığı bilinmektedir (Ögel 1991a: 140). Bugün Doğu Türkistan olarak adlandırılan kadim Türk yurdunda ise M.Ö. 2. yüzyıldan beri su kanalları aracılığı ile tarım arazilerinin sulandığını Çinli seyyahlar kaydetmişlerdir (Gömeç tarihsiz: 84). Göktürk devrinde ise Tötö Bozkırı’nda, Kuray

ve Ursula Vadileri’nde, Ku Habarovski civarında ve yapıldığı yapılan araştırma Bunlardan 10 km uzunluğu Kanalı, 1935 yılında bölge (Ögel 1991a: 164, Ögel 1 Uygurlar ve Yenisey Kırgı birçok büyük ve küçük ne tarım yapmışlardır. Bu ka günümüze kadar gelmiştir.

Anlaşılabileceği üzere Hu kayıtlı olan Türklerin bu olmaları mümkündür. Anc Göktürkler, Uygurlar ve K Okyanusu’nu aşip Endone döneminde Moğolların Hin ulaştıkları bilinmektedir. I Halkları, sahip oldukları bi ratorluğunun devlet yöne ülkelerin idaresinde strat D’Ohsson’un (2006: 236) F at altına aldığı öne sürm zya’nın Java Adası’nı önce baskınla büyük bir bozgur her iki görüşün karışımını Kubilay Han’ın daveti üze Krallığı bunu reddetti ve gelmesine sebep oldu. M başkentini ele geçirdiler. A bulunan bölgelerin halkı dâ topyekün direniş karşısında kalıntılarla birlikte yeni y adalarda konuşlandırarak ge

Türklerin yeniden End beklmeleri gerekmiştir. (

ni ve *Ulun Donau* adındaki ilk a getirdiği ortadadır. Birkelbach asına geldiğini ileri sürmektedir. İhşünülebilir. Geertz (1972: 27), tümünü içerdiğini söylemekte ve ndileri de sularla çevrilmiş olan tırmacının birleştiği nokta ise duğu konusudur. Gerçekten de anlamları arasında "aralarında gelmiş sosyal grupların oluştur- dir ki bu manasıyla bir bölgede ma gelen *subak* tam manasıyla rimal gibi görülse de Bali'deki n kurulmuş olabileceği ihtimali et kazanacaktır.

lini ayinlerle iç içe iken *subak* 70), köklerinin dışarıda olması ik kelimeleri Malayca sözlükte kte "taş" manasına gelmektedir rşilamadığı ortadadır. Bu nokta- e Endonezya'ya gelmiş olduğu an sorumlu kuruma adını veren sa gelen Türk topluluğunun ku- 1 azından sisteme Türkçe isim lması gerekmektedir. Zira sula- n herhangi bir göçmen toplulu- bir yöneticinin geçip yerel bir klenebilirdi.

afyada bulunan sulama kanalla- lama kanallarının büyük bir yer Çulışman Nehri'nden açılan ğı bilinmektedir (Ögel 1991a: lim Türk yurdunda ise M.Ö. 2. inin sulandığını Çinli seyyahlar de ise Tötö Bozkırı'nda, Kuray

ve Ursula Vadileri'nde, Kurot ve Şişikman Nehirleri arasındaki İlgumen Vadisi'nde, Habarovski civarında ve Altay çevresinde daha birçok yerde kanallar ile sulama yapıldığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır (Ögel 1991a: 164). Bunlardan 10 km uzunluğunda olan ve kayaların işlenmesi ile inşa edilmiş olan Tötö Kanalı, 1935 yılında bölgeyi sulamak isteyen Ruslar tarafından da kullanılmıştır (Ögel 1991a: 164, Ögel 1991b: 51). Daha sonraki devirlerde sulama kanallarının Uygurlar ve Yenisey Kırgızları tarafından da kullanıldığı görülmektedir. Kırgızlar, birçok büyük ve küçük nehrin yer aldığı Minusinsk Stepleri'nde açılan kanallarla tarım yapmışlardır. Bu kanallardan Uybat Bozkırı'nda yer alan Bey Nehri Kanalı günümüze kadar gelmiştir. (Ögel 1991a: 222, 353).

Anlaşılabacağı üzere Hun devrinden beri kanallar ile sulama yapmasını bildikleri kayıtlı olan Türklerin bu teknolojiyi çok eski devirlerde Endonezya'ya götürmüş olmaları mümkündür. Ancak eldeki tarihi kayıtlar, birer kara devleti olan Hunlar, Göktürkler, Uygurlar ve Kırgızlar gibi eski Türk Devletlerinden hiçbirisinin Hint Okyanusu'nu aşip Endonezya'ya ulaştığını kaydetmemektedir. Ancak Kubilay Han döneminde Moğolların Hint Okyanusu'ndaki diğer adalarla birlikte Endonezya'ya da ulaştıkları bilinmektedir. Başta Uygurlar olmak üzere Orta Asya'nın Müslüman Halkları, sahip oldukları bilimsel birikim ve devlet geleneği sayesinde Moğol İmparatorluğunun devlet yönetiminde önemli görevlerde bulunmuşlar ve fethedilen ülkelerin idaresinde stratejik makamlarda yer almışlardır (Bira 1998: 258). D'Ohsson'un (2006: 236) Kubilay Han'ın Hint Okyanusu'ndaki adaları davet ile itaat altına aldığı öne sürmesine karşılık Phillips (1969: 108), Moğolların Endonezya'nın Java Adası'nı önce savaş yolu ile ele geçirdiklerini fakat daha sonra ani bir baskınla büyük bir bozguna uğradıklarını kaydetmektedir. Ancak gerçek durumun her iki görüşün karışımından ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Endonezya'nın geneli Kubilay Han'ın daveti üzerine Moğollara boyun eğerken Java'da bulunan Kadiri Krallığı bunu reddetti ve 1293 yılında büyük bir Moğol Donanmasının adaya gelmesine sebep oldu. Moğollar yapılan savaş neticesinde Kadiri Krallığının başkentini ele geçirdiler. Ancak bu durum üzerine daha önce Moğollara baş eğmiş bulunan bölgelerin halkı dâhil tüm halk silahlanıp Moğollara karşı direnişe geçti. Bu topyekün direniş karşısında adalarda tutunamayacaklarını anlayan Moğollar dağınık kalıntılarla birlikte yeni yerleşimler başlatmakla vazifelendirilen Çinli birlikleri adalarda konuşlandırarak geri çekildiler (Roux 2001: 383).

Türklerin yeniden Endonezya topraklarına ayak basmaları için Osmanlı devrini beklmeleri gerekmiştir. Osmanlı Türklerinin ilk kez Kanuni Sultan Süleyman

döneminde yani 16. yüzyılda hem Hint Altkıtası'ndaki ve Hint Okyanusu'ndaki adalarda bulunan devletlere Portekizlilere karşı yardımda bulunmak hem de Kızıldeniz'deki kendi topraklarını korumak amacı ile girdikleri bilinmektedir (Uzunçarşılı 1951: 31-32). Osmanlıların Hint Okyanusu'ndaki etkileri, Portekizlilerin yerini İngilizlerin ve Hollandalıların alması ile bu yüzyılın sonunda zayıflamıştır (Emecen 1994: 41). Osmanlıların 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra tekrar Hint Okyanusu'nda faaliyet gösterdikleri görülmektedir (Uzunçarşılı 1983: 150-164). Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıldaki faaliyetlerinin daha çok Hint Altkıtası ile alakalı olduğuna şahit olunur. Bu devirde Babürlüler, Malabar Sultanlığı ve Meysur Sultanlığı gibi altkıta üzerinde bulunan devletler ile münasebette bulunulmuştur. Ancak 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Hint Okyanusu'ndaki adalarla münasebette bulunduğu görülmektedir. Bilhassa Endonezya'nın Sumatra Adası'nda temerküz etmiş olan Açe Sultanlığı ile tabi – metbu münasebetine girilmiş ve Sultan Alaüddin'in 1567 yılındaki müracaatı üzerine Açe Sultanlığına asker ve mühimmat desteğinde bulunulmuştur. Hatta Osmanlı Devleti'nin desteği ile Açe Sultanlığının diğer adalarda fütuhatta bulunduğu görülmüştür (Ricklefs 1994: 33).

2. Dilbilimsel Çıkarım

Moğol İmparatorluğu döneminde Endonezya'da yerleşim kurmakla görevlendirilen birlikler arasında değil ama geride bırakılan dağınık kalıntılar arasında Moğollarla birlikte Uygurların veya diğer Türk Boylarından toplulukların veya şahısların bulunması muhtemeldir. Bu muhtemel Türk kalıntılarında Bali'de bulunan bir grubun veya bozgun öncesinde doğrudan Moğollar tarafından görevlendirilen kişi ya da kişilerin sulama kanallarını kurmuş olması ihtimali akla gelebilir. Mevzubahis olan kelimeler incelendiği takdirde bu kelimelerin 13. yüzyıl Türkçesine bağlanıp bağlanamayacağı ortaya çıkacaktır. *Subak* kelimesinin *suv+beg* şeklinden veya *suv+bag* şeklinden ses olayları neticesinde ortaya çıktığı düşünülebilir. *Ulung* kelimesinin ise ses değişmesi veya ses türemesi ve düşmesi neticesinde *uluğ>ulun* veya *uluğ>ulung>ulun* şeklinde gelişerek ortaya çıktığı varsayılabılır. Ancak *batu* kelimesi bu dönem Türkçesi göz önünde bulundurulduğu zaman sorun teşkil etmektedir. Bugün Türkiye Türkçesinde *batı* şeklinde bulunan kelimenin Eski Türkçe devrindeki *bat-* fiilinden türetilen *batığ* kelimesinden geldiği bilinmektedir. Ancak kelimenin bu devirde henüz bugünkü manası olan yön adını üstlenmediği ve kelimenin bu dönemdeki anlamının "*batma eylemi*" olduğu anlaşılmaktadır (Clauson 1972: 301). Bu dönemde *bat-* kökünden türetilen güneşin batması, dolayısıyla yön ile alakalı kelimenin *batsık* olduğunu görüyoruz (Clauson 1972: 309, Caferoğlu 1993: 24). Binaenaleyh bu kelimelerin bölge diline Türkçenin daha geç bir döneminde

girmiş olması gerekmekte cesinde *batı* şeklinde yön olaylar ile de örtüşmektedir

Sonuç

Tarihi belgelerden Tü Endonezya topraklarına : İmparatorluğu devrinde d Türkçenin elde bulunan tı nezya'ya gelmiş olamaya şeklinde bulunan kelimeni Türkçesi devrinde girmiş c sinin *suv+beg* veya *suv+H* çıkmış olmasını gerektirm *ulun* kelimesi ise *uluğ >* herhangi birisi sonucu orta yüzyılda veya 18. yüzyıld girişimler neticesinde su girişimlerin mirası olarak sonucu çıkarılabilir.

Kaynakça

- Bira, Sh. (1998), "The Century", *History of C*
C.E.Bosworth, Paris: UNE
Birkelbach, Aubrey W.
Caferoğlu, Ahmet (1
Kitabevi.
Clauson, Gerard (197
Turkish, Londra: The Cale
D'Ohsson, M. Baron
Şükürov, İstanbul: IQ Kült
Emecen, Feridun, 19
leddin, haz., *Osmanlı Devl*
Geertz, Clifford (1972
Morocco", *Human Ecolog*
Gömeç, Saadettin (tar

ci ve Hint Okyanusu'ndaki dımda bulunmak hem de ile girdikleri bilinmektedir. 'ndaki etkileri, Portekizliler'in sonunda zayıflamıştır. 'arısından sonra tekrar Hint 'zunçarşılı 1983: 150-164). 'çok Hint Altkıtası ile alakalı 'bar Sultanlığı ve Meysur 'nünasebette bulunmuştur. 'ndaki adalarla münasebette 'matra Adası'nda temerküz 'betine girilmiş ve Sultan 'nlığına asker ve mühimmat 'lestegi ile Açe Sultanlığının (1994: 33).

'rleşim kurmakla görevlen- 'dağınık kalıntılar arasında 'arından toplulukların veya 'alıntılarından Bali'de bulu- 'r tarafından görevlendirilen 'ısı ihtimali akla gelebilir. 'lerin 13. yüzyıl Türkçesine 'mesinin suv+beg şeklinden 'çıktığı düşünülebilir. *Ulu* 'nesi neticesinde uluğ>ulun 'varsayılabılır. Ancak *batu* 'duğu zaman sorun teşkil 'man kelimenin Eski Türkçe 'ldiği bilinmektedir. Ancak 'ön adını üstlenmediği ve 'ju anlaşılmalıdır (Clauson 'batması, dolayısıyla yön ile '972: 309, Caferoğlu 1993: '1 daha geç bir dönemde

girmiş olması gerekmektedir. Clauson (1972: 301) *batığ* kelimesinin Osmanlı Türk- 'çesinde *batı* şeklinde yön ismi haline geldiğini kaydetmektedir ki bu bulgu tarihi 'olaylar ile de örtüşmektedir

Sonuç

Tarihi belgelerden Türklerin iki ayrı devlet döneminde üç ayrı tarih aralığında Endonezya topraklarına ayak bastıklarını göstermektedir. Bunların birisi Moğol İmparatorluğu devrinde diğer ikisi ise Osmanlı Devleti devrinde gerçekleşmiştir. Türkçenin elde bulunan tarihi malzemesi, bu kelimelerin Moğollar devrinde Endonezya'ya gelmiş olamayacağını ortaya koymaktadır. Bilhassa Endonezya'da *batu* şeklinde bulunan kelimenin anlamsal tarihi gelişimi, kelimenin bölge diline Osmanlı Türkçesi devrinde girmiş olması gerektiğini göstermektedir. Bu durum *subak* kelimesinin suv+beg veya suv+bag şeklinde değil su+beg veya su+bag şeklinden ortaya çıkmış olmasını gerektirmektedir. Bu çalışmanın konusu olan diğer bir kelime olan *ulun* kelimesi ise uluğ > ulung > ulun veya ulu > ulun şeklindeki gelişmelerin herhangi birisi sonucu ortaya çıkmış olabilir. Bu verilerden, Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılda veya 18. yüzyılda Endonezya'nın imarına katkı sağlamak için bulunduğu girişimler neticesinde subak denilen sulama sistemi kurulmuş olduğu ve bu girişimlerin mirası olarak bu kelimelerin Endonezya'da günümüze kadar yaşadığı sonucu çıkarılabilir.

Kaynakça

Bira, Sh. (1998), "The Mongols and Their State in the Twelfth to the Thirteenth Century", *History of Civilizations of Central Asia 4/1*, drl. M.S.Asimov ve C.E.Bosworth, Paris: UNESCO Publishing. Ss. 243-259.

Birkelbach, Aubrey W., Jr. (1973), "The Subak Association" *Indonesia*, 16: 153-169.

Caferoğlu, Ahmet (1993), *Eski Uyğur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

Clauson, Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Londra: The Calenderon Press.

D'Ohsson, M. Baron C. (2006), *Moğol Tarihi*, çev. Ekrem Kalan ve Qiyas Şükürov, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Emecen, Feridun, 1994. "Kuruluşta Küçük Kaynarca." İhsanoğlu, Ekmeleddin, haz., *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*. c. 1. İstanbul: IRCICA. Ss. 5-64.

Geertz, Clifford (1972), "The Wet and the Dry: Traditional Irrigation in Bali and Morocco", *Human Ecology* 1: 23-39.

Gömeç, Saadettin (tarihsiz), *Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü*, Ankara: Akçağ.

- Ögel, Bahaeddin (1991a), *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel, Bahaeddin (1991b), *Türk Kültür Tarihine Giriş 2*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Phillips, E. D. (1969), *The Mongols*, Londra: Thames and Hudson.
- Rasidin, B. A. (1996), *Kamus Mini Baru. Melayu-Inggeris, Inggeris-Melayu*, Kuala Lumpur: Minerva.
- Reader, John (1988), *Man on Earth*, Londra: Collins.
- Ricklefs, M. C. (1994), *A History of Modern Indonesia since c. 1300*, Stanford: Stanford University Press.
- Roux, Jean-Paul (2001), *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, çev. Aykut Kazancıgil ve Ayşe Bereket, İstanbul: Kabalcı..
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1951), *Osmanlı Tarihi III*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983), *Osmanlı Tarihi IV 2. Kısım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ƏRƏB DİLİ

İş sferası insan fəaliyyətinin yazışmaların köməyiylə rəsr sələr, təşkilatlar, dövlətlər sında şəxsi əlaqələr qayday

Ərəb dilində mövcud larm üslub baxımından fikirlərinə, ərəb dilində tə vasitələrinə, həmçinin işgü dart formullara, unifikasiy yetirmək vacib məsələlərdə

Ümumiyyətlə, üslub yaranması və çoxlu üslubl üslubları dilin inkişaf səvi üslub, dialoq üslubu, mor bədii üslub, elmi üslub və və tarixi durumu ilə bağlıdır

Funksional üslublar a zarlıq üslubudur. Lakin fi deyil. Belə ki, bəzi hal kargüzarlığa daxil edilən üslubunun elmi üslubla c verilməməsindən ibarətdir (trafaret) və şablon ifadələ taktik elementlərdən istifa